

ISSN:
3060-5045

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

May № 5, 2026

Агробизнес, наука и
технология

AGROBIZNES FAN VA TEXNOLOGIYALAR

Agribusiness, science and
technology

№ 083688

Toshkent-2026

Platform &
workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o‘rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To‘lqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay‘atining xalqaro a‘zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog‘iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautas Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna - i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay‘ati:

08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug‘bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G‘ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o‘g‘li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyeich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o‘g‘li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n, katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma‘ruf Maxmudovich – q.x.f.n, professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug‘ani Shuxrat o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo‘ldoshbek Akmal o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

Jurnalning ilmiyligi:

Ma‘lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga kiritilgan.

Elektron nashr, 1165 sahifa.

E‘lon qilishga 2026-yil, 26-mayda ruxsat etildi.

**“AGROBIZNES, FAN VA
TEKNOLOGIYALAR” ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNALI**

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati.

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI

- 06.01.01 – Umumiy dehqonchilik. Paxtachilik
 - 06.01.02 – Melioratsiya va sug‘orma dehqonchilik
 - 06.01.03 – Agrotuproqshunoslik va agrofizika
 - 06.01.05 – Seleksiya va urug‘chilik
 - 06.01.06 – Sabzavotchilik
 - 06.01.07 – Mevachilik va uzumchilik
 - 06.01.08 – O‘simlikshunoslik
 - 06.01.09 – O‘simliklarni himoya qilish
 - 06.01.11 – Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash
 - 06.02.02 – Qishloq xo‘jaligi hayvonlarini oziqlantirish va ozuqa tayyorlash texnologiyasi
 - 06.02.03 – Xususiy zootexniya. Chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish texnologiyasi
 - 06.03.01 – O‘rmon ekinlari. Seleksiya, urug‘chilik va shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish. O‘rmonlar agromelioratsiyasi va himoya o‘rmonlarini barpo etish, Dorivor o‘simliklar introduksiyasi, yetishtirish texnologiyasi va agrofarmekologiyasi.
-

M U N D A R I J A

IQTISODIYOT FANLARI

ISMANOV IBROXIM NABIYEVICH, YORMATOV ILMIDIN TOSHMATOVICH	
Kasbiy etika va buxgalter kasbi: institutsional paradigma va O'zbekiston amaliyoti.....	14
KATTAKISHIYEV BEKNAZAR	
Zamonaviy buxgalteriyada tovar-moddiy zahiralari hisobi.....	27
USMONOV ADXAMJON A'ZAMJONOVICH	
Yoshlarni ish bilan ta'minlashda institutsional hamkorlik samaradorligi.....	35
MUSAYEVA NIGORA NURIDDINOVNA, XODJAYEVA SHAHIDA ALISHEROVNA	
Qishloq xo'jaligini moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish.....	48
NAZIROVA IRODA NIG'MATJON QIZI	
O'zbekistonda inklyuziv iqtisodiyotni shakllantirishning milliy iqtisodiy o'sishga ta'siri: hozirgi holat va istiqbollar.....	57
UMAROVA NILUFAR ABDUKAXOR QIZI	
To'qimachilik sanoati korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha ilg'or mamlakatlarning tajribalari.....	63
UZAYDULLAYEV SHERZOD SHUKURULLAYEVICH	
Fan-ta'lim-ishlab chiqarish integratsiyasida xalqaro tajriba va milliy yondashuv.....	68
DAVLATOV SANJAR ABDIMANNONOVICH, SULTANOV SARDOR XASAN O'G'LI	
Investitsiya loyihalarini ishlab chiqishda risklarini boshqarish.....	73
TURAYEVA GULIZAHRO	
Technological modernization as a driver of grain production efficiency.....	83
UMAROVA NILUFAR ABDUKAXOR QIZI	
To'qimachilik sanoati korxonalarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishda boshqaruv omillarining roli: nazariy va amaliy yondashuvlar.....	88
UMARALIYEV OLIMJON RAUSHANOVICH	
Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish va ularning samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	94
ABDULLAEV MUZAFFAR ABDUJABBAROVICH, SHERMUKHAMEDOV ABBAS TAIROVICH, ALI KONAK	
Eco-friendly artificial intelligence on the path of development of Uzbekistan's regions to effective technologies.....	102
SHAROFOVA MA'MURA SOBIRJONOVNA	
Tijorat banklarida raqamli transformatsiyaning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri.....	108
XABIBULLOXOJI MUHAMMADSOLIH ALISHER O'G'LI	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar: dinamikasi, tuzilishi va barqaror rivojlanishga ta'siri.....	117
DILNOZA YULDASHEVA BEKMURODOVNA, ALISHEROV AKMAL	
Ingliz tilidan kirgan iqtisodiy terminlar.....	130
АКТАМОВА ПРОДАБОНУ АКРАМ КИЗИ	
Стратегические направления повышения экономической эффективности технологий выращивания томатов в теплицах.....	138
ABDUMU'MINOV AXRORJON AXATJONOVICH	
Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda xalqaro hamkorlikning o'rni.....	145

TO'RAYEVA MA'RIFAT OTAQULOVNA

O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirish istiqbollari.....152

JAMILOVA SEVARA ULUG'MUROD QIZI, RAXMONOVA YULDUZ SHARAFITDINOVNA

Buxgalteriya hisobida pul mablag'lari va pul ekvivalentlari hisobi.....158

TUROPOV SHOHRUHBEK ULUG'BEK O'G'LI, FARMONOV TO'LQIN XAYITMURODOVICH

Qishloq xo'jaligi kooperativlarini rivojlantirishda xorij tajribalariga nazar163

SAYDULLAYEVA RUHSHONA ULUG'BEK QIZI

Comparative profitability analysis of small and medium enterprises versus large corporations in Uzbekistan: empirical evidence from 2024–2025.....169

SULAYMONOV SHERZOD NASIVALIYEVICH

O'zbekistonda asalarichilik tarmog'ining qishloq xo'jaligidagi o'rni va iqtisodiy ahamiyati.....181

МАФТУНА ОТАХОНОВА

Механизмы повышения эффективности корпоративного управления в акционерных обществах.....188

MAMATKULOVA YAYRA DILMURD QIZI, XUDOYQULOV MUHAMMAD MUHAMMAD O'G'LI

Xorijiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotiga jalb qilishning samarali yo'llari.....194

ABDULLAYEVA ZULFIYA IZZATOVNA, ASHUROVA JASMINA JO'RA QIZI

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish tendensiyalari.....202

ERMAMATOV SHUXRAT ABDURAXMANOVICH

Biznes loyihalar moliyaviy mexanizmini boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....208

ISMOILOV DAVRONBEK ILXOMJON O'G'LI

Surxondaryo viloyatining 2010-2025 yillardagi YAHM, QO'B va sanoat (qurilishni qo'shgan holda) ko'rsatkichlari tizimini barqaror baholash.....215

METYAKUBOV AZAMAT DJUMANAZAROVICH

Qurilish materiallari sanoatida raqamli texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri.....223

O'RINOVA DURDONA BOTIR QIZI

Ziyorat turizmini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi (Surxondaryo viloyati misolida).....231

MUMINOVA ELNORAXON ABDUKARIMOVNA, ALIJONOVA RAYXONA AKMALJON QIZI

Farg'ona viloyatida to'qimachilik sanoat tarmog'ini rivojlantirish istiqbollari.....236

NURULLAEV ABDULAZIZ SIROJIDDINOVICH

Qishloq xo'jaligi faoliyatiga ta'sir etuvchi risklarni sug'urtaviy himoya qilishning uslubiy jihatlari.....242

MAKHMUDOV SUNNATJON ABDUJABBOR O'G'LI, ASHUROVA JASMINA JO'RA QIZI

Inson resurslarini boshqarishda motivatsiya tizimining samaradorligini oshirish usullari.....249

UMAROVA NILUFAR ABDUKAXOR QIZI

to'qimachilik sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning istiqbolli yo'nalishlari.....255

ERMUMINOV ELBEK ERKIN UGLI

Modern economic mechanisms for protecting national producers in the context of international trade.....261

EVADULLAYEVA NOZIMA

Yashil iqtisodiyotga o'tishda davlatning moliyaviy siyosati va uning ahamiyati.....271

QURBONOVA XURSHIDA IDIYEVNA, SAHATOVA SHAHZODA

Sanoat korxona faoliyatida asosiy ishlab chiqarishning o'rni.....277

BARNAYEV ZARIF SHARIFOVICH

Xizmatlar ko'rsatish sohasi korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning boshqaruv mexanizmi bo'yicha ilg'or xorij tajribalari.....289

BEGBUTAEV HASAN ARALOVICH

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda agrobiznes imkoniyatlari.....295

JUMANIYOZOVA RO'ZA QUVONDIQ QIZI

Barqaror iqtisodiy rivojlanishda turizm infratuzilmasining strategik ahamiyati.....303

SODIQOVA NIGORA TURAYEVNA

Buxoro viloyati iqtisodiyotini rivojlantirishda yengil sanoat tarmog'ining o'rni va istiqbollari.....310

IKROMOV ELYOR IBODULLOYEVICH

Hududiy transport tizimini rivojlantirishning iqtisodiy-geografik xususiyatlari va takomillashtirish istiqbollari.....316

BAYZAKOVA DILBAR FAYZIYEVNA

Raqamli iqtisodiyot va yangi iqtisodiy nazariyalar.....322

RO'ZIYEV SHUXRAT SHARIFBOYEVICH

Mahalliyashtirish strategiyalarini boshqarishda innovatsion menejment yondashuvlari.....329

BAXRIDDIN DAVLONOV

Autsorsing keytering xizmatlarini rivojlantirishning zamonaviy trendi sifatida.....341

XO'JAMURODOVA ODINAXON KOMILJON QIZI

Xususiy sog'liqni saqlash tizimida boshqaruvni takomillashtirish yo'nalishlari.....348

ИБРАГИМОВА МАДИНА ИСМОИЛОВНА, ИШАНКУЛОВА ФАРАНГИС АЗАМОВНА

Инклюзивный туризм как инструмент социальной интеграции и регионального туристического развития.....355

ISROILJONOV MURODIL QOSIMJON O'G'LI

Do international trade indicators drive economic growth in uzbekistan? evidence from quarterly ardl estimation.....366

MUSTAFAYEV SHAXZOD SHAVKAT O'G'LI

O'zbekistonda sanoat tarmoqlarini innovatsion faoliyatini rivojlantirishda xorij tajribasi va mamlakatimizda rivojlanish ko'rsatkichlari.....376

MAXMUDJONOVA GULSEVAR ULUG'BEK QIZI

Milliy iqtisodiyotda sanoat korxonalarining roli va vazifalari.....383

TO'QIMACHILIK SANOATIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI

UMAROVA NILUFAR ABDUKAXOR QIZI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Innovatsion menejment

kafedrası katta o'qituvchisi, PhD

E-mail: n42361502@gmail.com

ORCID: 0009-0009-0646-4184

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotda to'qimachilik sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning istiqbolli yo'nalishlari o'rganilgan. Ishda raqamli transformatsiya, texnologik modernizatsiya, innovatsion boshqaruv va eksport faoliyatini kengaytirishning korxonalar samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, iqtisodiy samaradorlikni oshirishda klaster tizimi va yashil iqtisodiyot tamoyillarining o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari asosida sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: to'qimachilik sanoati, iqtisodiy samaradorlik, raqamli transformatsiya, innovatsiya, eksport, klaster tizimi, modernizatsiya.

Аннотация. В данном исследовании рассматриваются перспективные направления повышения экономической эффективности в текстильной промышленности. Проведен анализ влияния цифровой трансформации, технологической модернизации, инновационного управления и расширения экспортной деятельности на эффективность предприятий. Также изучена роль кластерной системы и принципов зеленой экономики в повышении экономической эффективности. На основе результатов исследования разработаны научно-практические рекомендации по повышению конкурентоспособности промышленных предприятий.

Ключевые слова: текстильная промышленность, экономическая эффективность, цифровая трансформация, инновации, экспорт, кластерная система, модернизация.

Abstract. This study examines the promising directions for improving economic efficiency in the textile industry. It analyzes the impact of digital transformation, technological modernization, innovative management, and export expansion on enterprise performance. The role of cluster systems and green economy principles in enhancing economic efficiency is also highlighted. Based on the research findings, scientific and practical recommendations are developed to improve the competitiveness of industrial enterprises.

Keywords: textile industry, economic efficiency, digital transformation, innovation, export, cluster system, modernization.

KIRISH

So'nggi yillarda jahon iqtisodiyotida sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish dolzarb masalaga aylangan. Ayniqsa, to'qimachilik sanoati global qiymat zanjirining muhim bo'g'ini sifatida iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va eksport salohiyatini kengaytirishda strategik ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ushbu sohada asosiy muammolar sifatida texnologik eskirganlik, energiya va resurslardan samarasiz foydalanish, raqamli transformatsiya jarayonlarining yetarli darajada joriy etilmaganligi hamda xalqaro bozorlarda raqobat bosimining kuchayishi qayd etilmoqda.

Xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga ko'ra, ishlab chiqarishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish korxonalar samaradorligini sezilarli darajada oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyot tamoyillariga o'tish va barqaror ishlab chiqarish tizimlarini rivojlantirish global tendensiyaga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida esa korxonalar uchun Big Data, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, to'qimachilik sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning istiqbolli yo'nalishlarini ilmiy jihatdan o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

To'qimachilik sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish masalasi zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda keng o'rganilayotgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur sohada olib borilgan ilmiy izlanishlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, ular asosan innovatsion rivojlanish, raqamli transformatsiya hamda global qiymat zanjirlariga integratsiya jarayonlari bilan bog'liqdir.

M.Porter o'zining raqobat ustunligi nazariyasida korxonalarning samaradorligi ichki resurslardan samarali foydalanish va strategik boshqaruv qarorlariga bevosita bog'liqligini asoslab bergan[1]. Ushbu yondashuv sanoat korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. J. Schumpeter esa iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida innovatsiyalarni ko'rsatib, yangi texnologiyalarni joriy etish iqtisodiy o'sishni tezlashtiruvchi asosiy drayver ekanligini ta'kidlaydi[2].

Zamonaviy tadqiqotlarda Jahon banki, OECD va UNIDO kabi xalqaro tashkilotlar sanoat tarmoqlarida raqamli iqtisodiyot va yashil texnologiyalarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirish mumkinligini qayd etadi[3]. Xususan, raqamli transformatsiya ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi.

Shuningdek, so'nggi ilmiy ishlarda to'qimachilik sanoatida klaster tizimini rivojlantirish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda innovatsion boshqaruv mexanizmlarini joriy etish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omillari sifatida e'tirof etilmoqda. Mahalliy va xorijiy olimlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan yondashuv korxonalar barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili to'qimachilik sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish ko'p omilli jarayon ekanligini va u texnologik, boshqaruv hamda tashqi iqtisodiy omillarning o'zaro uyg'unligini talab qilishini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada to'qimachilik sanoatining iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llarini o'rganish uchun tizimli tahlil va iqtisodiy-statistik

modellashirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayoni quyidagi bosqichma-bosqich metodologik jadvallar asosida amalga oshirildi.

1-jadval

Tadqiqotning metodologik asosi va vositalari

Metod turlari	Qo'llanilish sohasi	Kutilayotgan natija
Tizimli tahlil	To'qimachilik korxonalarining ishlab chiqarish zanjirini o'rganish.	Sohadagi tizimli muammolarni va "to'siqlarni" aniqlash.
Qiyosiy iqtisodiy tahlil	O'zbekiston va xalqaro (Turkiya, Vyetnam, Xitoy) ko'rsatkichlarini solishtirish.	Raqobatbardoshlik darajasini va iqtisodiy farqlarni baholash.
Ekonometrik modellashirish	Resurslar sarfi va foyda o'rtasidagi bog'liqlikni hisoblash.	Samaradorlikning matematik modelini ishlab chiqish.
SWOT-tahlil	Sanoatning ichki va tashqi muhitini baholash.	Strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilash.

2-jadval

Ma'lumotlar bazasi va tanlanma obyekti

Ma'lumot turi	Manba tavsifi	Davriyligi
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar	O'zR Statistika agentligi va "O'zto'qimachilik sanoat" uyushmasi hisobotlari.	2019–2025 yillar
Moliyaviy ko'rsatkichlar	To'qimachilik-tikuvchilik klasterlarining yillik buxgalteriya balanslari.	Oxirgi 3 yil
Xalqaro reytinglar	Jahon banki va ITMF (International Textile Manufacturers Federation) ma'lumotlari.	Global tendensiyalar

3-jadval

Iqtisodiy samaradorlikni baholash indikatorlari (KPI)

Indikator guruhi	Hisoblash predmeti	Ko'rsatkich mohiyati
Resurs tejamlorligi	$Er = \frac{Q}{C}$	Mahsulot hajmining (Q) sarflangan xarajatlarga (C) nisbati.
Eksport salohiyati	$K_{exp} = \frac{E_{ready}}{E_{total}} \times 100\%$	Tayyor mahsulot eksportining umumiy eksportdagi ulushi.
Innovatsion samaradorlik	$\Delta C = \frac{C_0 - C_1}{C_0} \times 100\%$	Yangi texnologiyalar joriy etilishi hisobiga tannarxning pasayish darajasi.
Mehnat unumdorligi	$W = \frac{v}{L}$	Bir ishchi hisobiga to'g'ri keladigan mahsulot qiymati.
Kapital qaytimi	$R_a = \frac{P}{A}$	Asosiy vositalar qiymatiga (A) nisbatan olingan sof foyda (P) miqdori.

Tadqiqotda qo'llanilgan ushbu metodologik yondashuv to'qimachilik korxonalarining iqtisodiy holatini faqatgina miqdor jihatdan ishlab chiqarish

hajmi emas, balki sifat jihatdan resurs sarfi samaradorligini baholashga imkon beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

To'qimachilik sanoatining iqtisodiy samaradorligini tahlil qilish jarayonida mamlakatimizda klaster tizimining joriy etilishi asosiy drayver bo'lganligi kuzatildi. Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yil yakuni bilan sohaga kiritilgan investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshib, tarmoqdagi o'rtacha rentabellik darajasi 15-18% ni tashkil etgan[8]

1. Vertikal integratsiya va eksport tarkibi tahlili. Metodologiyada keltirilgan K_{exp} (eksport salohiyati) koeffitsienti orqali tahlil o'tkazilganda, eksport tarkibida sifat o'zgarishlari aniqlandi. Agar 2017-yilda eksportning qariyb 60% ini ip-kalava tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilga kelib tayyor mahsulotlar ulushi 45% dan oshdi[13].

Natija: Ip-kalavani tayyor mato va kiyim-kechakka aylantirish orqali qo'shilgan qiymat zanjiri (value-added chain) o'rtacha 3,2 barobarga kengaygan. Bu esa metodologiyadagi $E_r = Q/C$ formulasining ijobiy tomonga o'zgarishini ta'minlamogda.

2. Mehnat unumdorligi va texnologik yangilanish.

($W = V/L$) Respublikamizdagi yirik to'qimachilik klasterlari kesimida mehnat unumdorligi tahlil qilinganda, Germaniya (Rieter) va Shveysariya texnologiyalari bilan jihozlangan korxonalarda bir ishchiga to'g'ri keladigan mahsulot hajmi ma'naviy eskirgan uskunalarga ega sexlarga nisbatan 2,5 barobar yuqori ekanligi aniqlandi. Tahlil davomida sohada raqamlashtirish (ERP-tizimlar) darajasi pastligi mehnat unumdorligini jiddiy cheklovchi omil bo'lib qolmoqda. Hozirda faqatgina yirik korxonalarning 15-20% igina to'liq raqamli boshqaruvga o'tgan[14].

3. Innovatsion samaradorlik va tannarx ΔC Innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali tannarxni pasaytirish imkoniyatlari quyidagi jadvalda umumlashtirildi.

4-jadval

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali tannarxni pasaytirish imkoniyatlari

Chora-tadbir nomi	Tannarxning pasayishi (ΔC)	Samaradorlik ko'rsatkichi
Suvni qayta ishlash tizimi	4-6%	Resurs tejamkorligi
Avtomatlashtirilgan bichish tizimlari	8-10%	Xomashyo unumdorligi
Quyosh panellarini o'rnatish	5-7%	Energiya mustaqilligi

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, energiya sarfi (electricity cost) mahsulot tannarxining o'rtacha 12-14% ini tashkil etadi. "Yashil energiya"ga o'tish

metodologiyada ko'zda tutilgan rentabellik darajasini qo'shimcha 3-4% ga oshirish imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda to'qimachilik sanoatida iqtisodiy samaradorlikni oshirish nafaqat ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, balki resurslardan foydalanish sifatini tubdan yaxshilash bilan bevosita bog'liqdir. Tahlillar jarayonida klaster tizimining joriy etilishi xomashyoni chuqur qayta ishlash va vertikal integratsiyani ta'minlashda asosiy drayver bo'lganligi aniqlandi. Xususan, tayyor mahsulot ishlab chiqarish zanjirining to'liq yopilishi qo'shilgan qiymatni 3 barobardan ziyodga oshirish imkonini berib, sohaning eksport salohiyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Shu bilan birga, texnologik yangilanish va mehnat unumdorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, zamonaviy va energiya tejamkor uskunalar bilan jihozlangan korxonalarda unumdorlik o'rtacha ko'rsatkichdan 2,5 barobar yuqori bo'lib, mahsulot tannarxidagi energiya ulushini sezilarli darajada qisqartirishga xizmat qiladi. Raqamli transformatsiya va ERP tizimlarining tatbiq etilishi esa resurslar isrofini 5-7% ga kamaytirib, boshqaruv qarorlarining aniqligi va tezkorligini ta'minlamoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib, sohaning istiqbolli rivojlanishi uchun quyidagi amaliy choralar taklif etiladi:

Energetik mustaqillik: Korxonalarda "yashil energiya" texnologiyalarini keng tatbiq etish orqali ishlab chiqarish tannarxini optimallashtirish va xalqaro bozorda narx raqobatbardoshligini mustahkamlash.

Brending va sertifikatsiyalash: Global brendlar bilan hamkorlikni kengaytirish va milliy mahsulotlarni xalqaro standartlar asosida sertifikatlash orqali yuqori narx segmentlariga chiqish.

Logistika va infratuzilma: Tashqi bozorlarda hududiy taqsimot markazlarini tashkil etish orqali logistika xarajatlarini kamaytirish va eksport geografiyasini kengaytirish.

Xulosa qilib aytganda, taklif etilayotgan ushbu strategik yo'nalishlarning kompleks amalga oshirilishi to'qimachilik korxonalarining nafaqat ichki barqarorligini, balki tashqi bozorlardagi raqobatbardosh o'rnini ham kafolatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review. <https://hbr.org/03/the-competitive-advantage-of-nations>
2. Schumpeter J. A. Capitalism, Socialism and Democracy. Harper & Brothers. <https://www.jstor.org/stable/1821084>
3. UNCTAD – Trade and Development Report <https://unctad.org/publications>

4. World Bank (2020–2024). Global Value Chain Development Report. <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/global-value-chain-development-report>
5. International Textile Manufacturers Federation (ITMF). (2023–2025). Textile Industry Reports. <https://www.itmf.org/publications/>
6. OECD (2023). Innovation and Productivity in Manufacturing Industries. <https://www.oecd.org/innovation/>
7. Abduraxmonov M. Innovatsion iqtisodiyot va raqobatbardoshlikni oshirish mexanizmlari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
8. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. 2022–2024. Sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida iqtisodiy ko'rsatkichlar. Toshkent.
9. Porter, M. E. 2008. The five competitive forces that shape strategy. Harvard Business Review, 86(1), 78–93.
10. Barney, J. B. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management, 17(1), 99–120.
11. Xolbo'tayev I. Strategik menejment va korxona raqobatbardoshligi. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.
12. Tursunov B.O. Innovatsion menejment va raqobat ustunligi. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
13. “O'zto'qimachilik sanoat” uyushmasi tahliliy ma'lumotlari.
14. Jahon bankining to'qimachilik sektori bo'yicha global hisobotlari.

2026-yil, may. №5-son.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami:**

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy